

Teresa Śliwińska

ZASTOSOWANIE MAGNETOFONÓW NA LEKTORACIE
JĘZYKA ROSYJSKIEGO

Streszczenie. W artykule omówiono niektóre rodzaje ćwiczeń przeprowadzanych z magnetofonem na lektoracie języka rosyjskiego. Celem ich jest nauczanie studentów rozumienia mowy obcej ze słuchu, kształtowania poprawnej wymowy rosyjskiej, automatyzowania nawyków mowy. W artykule przedstawiono tok pracy z magnetofonem w sali lekcyjnej, jego funkcje i zalety. Zwrócono również uwagę na rolę lektora na zajęciach z zastosowaniem magnetofonu.

Praktyka w dziedzinie nauczania języków obcych udowodniła celowość stosowania technicznych pomocy dydaktycznych. Wśród pomocy naukowych stosowanych w nauczaniu języków obcych wyróżniamy pomoce wzrokowe i słuchowe. Pomoce wzrokowe (wizualne) to wszelkiego typu obrazy (w tym: filmy, przeźrocza, reprodukcje, zdjęcia itp.), pomoce słuchowe (audialne) to przede wszystkim płyty i magnetofon. Obecnie coraz szersze zastosowanie w nauczaniu języka obcego znajduje magnetofon, bowiem jakość dźwięku nagranych na taśmie jest lepsza, a trwałość nagrania na taśmie jest w porównaniu z płytami wielokrotnie większa. Ta zaleta taśmy magnetofonowej przy konieczności częstego odtwarzania tego samego tekstu decyduje o przewadze magnetofonu nad adapterem. Inną niezmiernie ważną zaletą magnetofonu jest możliwość dokonywania nagrań przez uczących się oraz porównywanie tych nagrań z nagraniami wzorcowymi. Przy stosowaniu magnetofonu mamy do czynienia z percepcją czysto słuchową. Cała uwaga studenta skupia się na słuchaniu, student zaś, wiedząc, że nie może liczyć na pomoc wzroku, słucha bardziej dokładnie. Konieczność stosowania ćwiczeń w rozumieniu mowy obcej ze słuchu jest oczywista.

Wśród czterech sprawności, które kształtujemy w trakcie nauczania języka rosyjskiego - rozumienie, mówienie, czytanie, pisanie - sprawność rozumienia obcej mowy ma ogromne znaczenie dla opanowania języka, nie wystarczy samemu dobrze i szybko mówić, czytać i pisać poprawnie. Trzeba jeszcze rozumieć obcojęzyczną mowę ze słuchu, szczególnie jeśli rozmówca jest Rosjaninem. Często się zdarza, że studenci rozumieją swojego lektora, przyzwyczaili się do jego wymowy, a w zetknięciu z cudzoziemcem w pierwszej chwili mają duże kłopoty ze zrozumieniem go. Konieczne jest zatem organizowanie na lektoracie ćwiczeń w rozumieniu mowy obcej ze słuchu przez stworzenie mikrośrodowiska językowego. Włączenie do procesu dydak-

tycznego magnetofonu rozwiązuje przynajmniej częściowo to zagadnienie. Taśma z nagrany tekst podaje doskonały pod względem fonetycznym i intonacyjnym materiał nauczania, wyrabia wrażliwość słuchową studenta. Ponieważ wiemy, że warianty wymowy mogą być u różnych lektorów różne i niejednakowe jest brzmienie ich głosów, na taśmę staramy się nagrywać dużą liczbę osób różnej płci. Student w ten sposób zapoznaje się z różnorodną tonacją, melodyką i tempem głosu, przyswaja sobie ogólne właściwości mowy rosyjskiej, a nie tylko sposób mówienia swego lektora. Oczywiście, pożądanym byłoby, aby nagrania dokonywali rodowici Rosjanie. Tempo mowy lektora, nagrywającego tekst na taśmę magnetofonową, powinno być umiarkowane: jeśli jest zbyt szybkie, może doprowadzić do niepełnego rozumienia tekstu, zaś tempo zbyt wolne, może spowodować osłabienie uwagi słuchających. Powinno ono również być dostosowane do poziomu uczących się i wzrastać w miarę postępów poczynionych przez nich we władaniu językiem rosyjskim.

Tekst nagrany na taśmę powinien być podzielony na części. Po każdej części, stanowiącej myślową całość, następuje interwał. Długość interwału i miejsce jego postawienia są uwarunkowane stopniem opanowania języka przez studentów.

Biorąc również pod uwagę zdolność studentów do rozumienia ze słuchu, obcej mowy, nagranej w normalnym tempie, przerwy pomiędzy poszczególnymi frazami czy zdaniami powinny wynosić 1 do 2 sekund. Ćwiczenia na wyrabianie umiejętności percepcji mowy obcej ze słuchu przeprowadzane przy pomocy magnetofonu wdrażają studenta nie tylko do rozumienia mowy obcokrajowca przy bezpośrednim kontakcie z nim, ale także umożliwiają mu pełniejsze korzystanie ze źródeł masowej informacji jak radio, telewizja czy film w oryginalnej wersji językowej.

Innym typem ćwiczeń językowych, w których ogromne usługi oddaje nam taśma magnetofonowa, są ćwiczenia kształtujące poprawną wymowę rosyjską. Słabą stroną studentów jest redukcja samogłosek, a także wymowa miękkich "cz", "szcz". Ćwiczenia fonetyczne przeprowadzamy drogą zapisu na taśmie licznych przykładów i powtarzania ich przez studentów wraz z nagraniem. Częstotliwość powtarzeń zależy od stopnia opanowania przez studenta właściwej wymowy. Wzorzec może być powtarzany indywidualnie lub chóralnie. Przy pomocy magnetofonu można również przeprowadzać ćwiczenia intonacyjne. Chodzi nam szczególnie o przećwiczenie intonacji zdania pytającego, bowiem tu występuje różnica w stosunku do języka polskiego. Jest możliwość zastosowania wielokrotnych powtórzeń zdań pytających, zmiany zdań oznajmujących na pytające, tworzenie pytań do przeczytanego tekstu. Nagrania z ćwiczeniami fonetycznymi i intonacyjnymi mogą być wielokrotnie odtwarzane, zaś kilkakrotne powtarzanie przez lektora tego samego wzoru byłoby bardzo męczące i nienaturalne. Oczywiście, należy podkreślić, że ćwiczenia fonetyczne i intonacyjne nie mogą być ćwiczeniami jednorazowymi.

Osobną grupę ćwiczeń nagranych na taśmie magnetofonowej stanowią ćwiczenia wpływające na automatyzację nawyków mowy. Stosujemy w tym celu taśmy z nagraniami dialogów.

Uczenie się na pamięć konstrukcji językowych w dialogach pozwala uczącemu się od razu wykorzystać obcy język w celach komunikowania się. Studenci słuchają dialogu nagranych przez lektorów, powtarzają go częściami indywidualnie lub chóralnie, a potem sami nagrywają swoją rozmowę (czyli odtwarzają z pamięci dialog). Można również zastosować rozmowę z magnetofonem. Nagrywamy pytania z przerwami, studenci odpowiadają na pytania. Przy odtwarzaniu słyszymy cały dialog (stosujemy magnetofon czterocięzkowy lub dwa magnetofony dwuścięzkowe). Dialog musi być nagrany w szybszym tempie niż pytania i odpowiedzi.

Między pytaniami lektora a odpowiedzią studenta nie może być dłuższej pauzy. W ten sam sposób jak do dialogów można wykorzystać magnetofon do tłumaczeń, np. z języka polskiego na rosyjski lub odwrotnie. Tekst nagrany jest z przerwami, student tłumaczy i nagrywa się na ścieżce drugiej, w czasie przerw - na ścieżce pierwszej. Potem przesłuchujemy całość. Jedną z podstawowych form pracy z magnetofonem są ćwiczenia w czytaniu, prowadzone według schematu: wzorzec, czytanie, przesłuchanie. Student słyszy wzorową wymowę i może porównać swoją wymowę z wymową lektora. Przez nagranie wymowy studenta można łatwiej ustalić różnice i odchylenia od prawidłowej wymowy i drogą ćwiczeń dokonać eliminacji błędów w interpretacji fraz czy poszczególnych dźwięków języka obcego. Jako wyższy etap stosujemy konkursowe czytanie tekstu. Studenci czytają tekst dokładnie przygotowany i opracowany pod względem fonetycznym, leksykalnym, gramatycznym i intonacyjnym.

Zastanówmy się teraz, jak wygląda tok procesu dydaktycznego lektoratu języka rosyjskiego przeprowadzonego przy zastosowaniu magnetofonu. Rozpatrzmy ten problem w oparciu o długoletnie doświadczenie w tej dziedzinie Studium Języków Obcych Politechniki Śląskiej.

Podręcznik "Niezapomniane lata studenckie" napisany przez lektorów naszego Studium był opracowany również z myślą o nagraniach tekstu na taśmie magnetofonową. W toku pogadanki wstępnej, będącej nawiązaniem do przeżyć studentów lub krótkim streszczeniem tekstu, lektor wyjaśnił nowe słowa i zwroty i zapisywał je na tablicy.

Następnie włączano magnetofon. Student słyszał jeszcze raz nagrane na taśmie nowe słowa, po czym następowało dwukrotne odtworzenie tekstu. Pierwsze przesłuchanie tekstu przy zamkniętych książkach zmuszało do maksymalnego skupienia uwagi na słuchaniu. Powtórnego przesłuchiwanie tekstu dokonywali studenci przy książkach otwartych. Percepcja słuchowa uzupełniona percepcją wzrokową znacznie ułatwiła studentom zrozumienie i przyswojenie sobie tekstu. Następnie na taśmie nagrane były pytania do tekstu, na które studenci odpowiadali indywidualnie lub chóralnie. Pod koniec taśmy nagrane były zwroty, z którymi studenci układali zdania. Zastosowanie

magnetofonu do pracy z podręcznikiem "Niezapomniane lata studenckie" bardzo ożywiło proces dydaktyczny, częściowo odciążyło lektora, uaktywniło studentów i dało bardzo dobre rezultaty nauczania. Obecnie wykorzystujemy na lektoracie języka rosyjskiego taśmę z dialogami nagranyymi do podręcznika "Goworim po russki" Brzozonia. Taśma z dialogami znajduje zastosowanie w końcowej fazie lektoratu. Studenci mają już przyswojony tekst, mają zapisane słówka i zwroty. Z taśmy wysłuchują dialogu najpierw w całości, a potem nagrałego z przerwami. W przerwach powtarzają oddzielnie frazy lub zdania. Powtarzać można różnymi sposobami: jeden student głośno, pozostali po cichu, wszyscy razem głośno lub również na głos każdy z osobna po kolei. Uzupełnić te ćwiczenia można by jeszcze nagrywaniem na taśmie wypowiedzi indywidualnych studentów, ich porównywaniem z wypowiedzią wzorcową, drogą analizy dokonywanej przez autora wypowiedzi, kolegów z grupy lub w ostatecznym wypadku lektora.

Wykonanie analizy wypowiedzi studenta w jej trakcie bez nagrania na taśmie byłoby utrudnione. Jeśli lektor będzie poprawiać studenta w trakcie jego wypowiedzi, wtedy jej płynność ulegnie zakłóceniu. Jeśli zaś pozwoli na swobodną wypowiedź studenta, błędy mogą ujść uwadze lektora. Stosując natomiast nagranie wypowiedzi studenta na taśmie, możemy przy odtwarzaniu poddać ją dokładnej analizie. Nagrywanie wypowiedzi studenta jest ćwiczeniem bardzo pożytecznym również ze względu na to, że słyszenie własnego głosu wyostreza wrażliwość na dźwięki, zmusza do samokontroli i samooceny, zwiększa odpowiedzialność za słowa wypowiedziane do mikrofonu. Studenci intensywnie myślą, wiedzą bowiem, że ich wypowiedź będzie nagrana na taśmie i może być dokładnie przeanalizowana. Słyszając swoją wypowiedź z taśmy, student lepiej uświadamia sobie swoje błędy i przez to mniej ich popełnia. Poprzez autokorektę szybciej dochodzi się do lepszych rezultatów, skraca się ilość prób i ćwiczeń mniej doskonałych. Zauważenie przez studenta, że jego wypowiedź jest coraz bliższa wzorcowej, mobilizuje go, zachęca do wysiłków. Zapis wykonywanego ustnie zadania, a następnie odtworzenie go, eliminuje zupełnie obojętność w stosunku do wykonywanego zadania i zwiększa reakcje emocjonalne. Autokorekcja skraca czas ćwiczeń utrwalających, ożywia ten zwykle monotony proces. Tej autokorekcyjnej roli magnetofonu nie może spełnić żadna inna pomoc naukowa, nie może jej również spełnić lektor. Uważam, że stosowanie tego rodzaju ćwiczeń byłoby w naszych obecnych warunkach zupełnie możliwe. Potrzebny byłby tylko czterościeżkowy magnetofon i mikrofon z długim przewodem: studenci podawali by sobie mikrofon, lektor nagrywałby studenta w przerwach dialogu przełączając magnetofon na drugą ścieżkę. Jakość dźwięku nagrałego na taśmie przez studenta byłaby niezła, ponieważ sale w naszym Studium obudowane są płytami dźwiękochłonnymi.

Jakość nagrań polepszyłyby jeszcze zastosowanie mikrofonu kierunkowego. Pożądane byłoby tylko, aby ilość studentów nie przekraczała 15 osób, wtedy wszyscy mogliby w maksymalnym stopniu skorzystać z lektoratu.

Reasumując trzeba stwierdzić, że magnetofon w warunkach pracy w sali ćwiczeniowej spełnia trzy podstawowe funkcje:

- 1) uzupełnia lub wyręcza lektora przy podawaniu nowego materiału,
- 2) stwarza namiastkę obcego środowiska językowego,
- 3) umożliwia poprzez zapis wymowy studenta porównanie jej z wzorcową i analizę błędów, pozwala na osiągnięcie dobrych wyników w nauce drogą jak najkrótszą dla studenta.

Jest to niezwykle ważne w warunkach naszej technicznej uczelni, gdzie na lektorat przeznaczono dwie godziny lekcyjne tygodniowo, a student jest ogromnie przeciążony pracą nad przedmiotami kierunkowymi. Jaka jest rola lektora na zajęciach z zastosowaniem magnetofonu?

Jest on organizatorem aktywnego uczenia się. Tworzy on warunki takiego uczenia się poprzez umiejętne wykorzystanie środków technicznych.

Lektor organizuje proces dydaktyczny w jedną logiczną całość. Oczywiście, prawidłowość całego procesu dydaktycznego warunkuje sprawne działanie aparatury technicznej.

BIBLIOGRAFIA

1. Edward Fleming, Nowoczesne pomoce naukowe w nauczaniu języka rosyjskiego, "Język Rosyjski", 1961, nr 1, 2.
2. Leon Ter-Oganian, Laboratoria językowe, "Język Rosyjski", 1962, nr 4.
3. Olgierd Spirydowicz, Środki techniczne w nauczaniu języków obcych na podstawie doświadczeń w ZSRR, "Języki Obce w Szkole", 1961, nr 3.
4. Tadeusz Woźnicki, Magnetofon w nauczaniu języków obcych, Warszawa 1964.
5. Anna Łukawska, Magnetofon w początkowym nauczaniu języka obcego, Warszawa 1967.

ПРИМЕНЕНИЕ МАГНИТОФОНОВ НА УРОКЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

Резюме

В статье рассматриваются некоторые виды упражнений, проводимые с магнитофоном на занятиях по русскому языку. Их задача - научить студентов понимать русскую речь со слуха, исправить недостатки произношения, автоматизировать навыки разговорной речи.

В статье представлен ход работы с магнитофоном в аудитории, его функции и преимущества. Обращается тоже внимание на роль преподавателя на занятиях с магнитофоном.

THE USE TAPE RECORDERS DURING CLASSES IN RUSSIAN

S u m m a r y

Certain kinds of exercises conducted with a tape recorder during a class in Russian have been discussed. Their purpose is to teach students understanding foreign speech from hearing from the correct pronunciation and automating their speech habits. The class-room procedure with a tape recorder, its functions and advantages have been presented as well as the lector's role in such a class.

L'APPLICATION DES MAGNETOPHONES PENDANT LE LECTORAT
DE LA LANGUE RUSSE

R é s u m é

Dans cet article on parle de quelques sortes d'exercices avec magnétophone qu'on a exécutés aux cours de la langue russe, et qui ont pour but de faire apprendre et comprendre le langage étranger par audition, avoir la prononciation russe correcte et aussi à automatiser les habitudes du langage. On a présenté la travail avec magnétophone dans la salle de classe, ses fonctions et ses valeurs. On a souligné aussi le rôle du lecteur travaillant avec le magnétophone.

DAS TONBANDGERÄT IM RUSSISCHUNTERRICHT

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dem Artikel sind manche Arten der Übungen mit dem Tonbandgerät im Russischunterricht besprochen worden. Das Ziel dieser Übungen ist das Erlernen der Fremdsprache, das Verstehen beim Hören, die Richtigkeit der Aussprache, die Automatisierung der Sprachfertigkeiten. Der Artikel zeigt den Arbeitsverlauf mit dem Tonbandgerät im Hörsaal, seine Funktionen und seine Vorteile. Die Rolle des Lektors während des Unterrichts mit Tonbandgerät ist auch in Anspruch genommen worden.